

HC 7A, 08-01-2018: Enkele specifieke grondrechten

De reikwijdte en de beperkingen

De eerste stap is altijd bepalen of een bepaalde gedraging wel of niet beschermd wordt door een grondrecht (het bepalen van de reikwijdte). Nadat de reikwijdte is bepaald wordt gekeken of iets wel of niet beperkt kan worden, hier wordt dus gekeken naar het beperkingssystematiek. Het bepalen van de reikwijdte is soms erg lastig, zo is het bijvoorbeeld lastig om te bepalen of overtuiging wel of niet aangemerkt kan worden als een religie/geloof.

De leer van de bijzondere beperkingen

Nadat de reikwijdte is bepaald wordt gekeken of beperken is toegestaan. Wij kennen de leer van bijzondere beperkingen. Dit houdt in dat beperken alleen in die gevallen is toegestaan indien in de Grondwet uitdrukkelijk het beperken is aangegeven. Een voorbeeld: in art. 3 GW staat niets over beperkingmogelijkheden, daarom is het niet mogelijk om art. 3 GW te beperken. Een andere voorbeeld: in art. 6 lid 1 GW staat wel een mogelijkheid tot beperken, 'behoudens', daarom is beperken in art. 6 lid 1 GW wel mogelijk. Daarnaast moet de wettelijke regeling de 'bedoeling' hebben om het grondrecht te beperken. Beperken op grond van de gemeentewet is bijvoorbeeld niet mogelijk, de gemeentewet is namelijk niet 'bedoeld' om de grondwet te beperken.

Voorbeeld:

Er vindt een vergadering plaats in een zaal waarin 50 mensen kunnen zitten. De vereniging waarmee er vergaderd gaat worden bestaat uit 100 mensen. De eigenaar wil het niet in verband met de brandveiligheidsvoorschriften (maximaal 50 personen). De vereniging beroept zich op vrijheid van vereniging. Er is weliswaar een mogelijkheid om grondrechten te beperken, maar de brandveiligheidsvoorschriften hebben niet de bedoeling om grondrechten te beperken.

Soms hebben bepaalde regelingen het effect dat een grondrecht wordt beperkt, zonder dat de bedoeling van die regelingen er op zijn gericht om grondrechten te beperken. In dergelijke situaties gaat het om algemene beperkingen. In 1983 is de leer van algemene beperkingen afgeschaft. De oplossing hiervoor is 'redelijke uitleg van de grondrechten'. De reikwijdte van een grondrecht is nooit zo breed dat het overal en altijd kan gelden. Grondrecht voor onderwijs houdt bijvoorbeeld niet in dat men overal en altijd het recht heeft om dat recht uit te oefenen.

Vereniging van gedetineerden

Gedetineerden hebben in beginsel dezelfde grondrechten als niet-gedetineerden. De rechter heeft daarom bepaald dat ook gedetineerden het recht van vergadering hebben. In beginsel gaat het hier om een klassiek grondrecht. De Hoge Raad heeft hier bepaald dat het bestuur van de gevangenis het mogelijk moet maken dat de gedetineerden kunnen vergaderen. Het voorgaande wordt positieve verplichting genoemd (de overheid moet actief handelen). Ook klassieke grondrechten kunnen dus een actieve houding (verplichtingen) meebrengen voor de overheid, zodat burgers hun klassieke grondrechten kunnen uitoefenen (positieve verplichtingen).

Art. 7 GW

Vrijheid van meningsuiting (art. 7 GW) wijkt qua systematiek soms af van de andere grondrechten. De belangrijkste leden van art. 7 GW zijn lid 1 en lid 3. Handelsreclame valt niet onder de bescherming van art. 7 GW ex art. 7 lid 4 GW. Bij het lezen van art. 7 lid 1 GW moet men beginnen met de vraag wat er precies onder art. 7 lid 1 valt (reikwijdte). De jurisprudentie heeft een enorme uitbreiding gegeven aan het begrip 'drukkers'. E-mailberichten en bijvoorbeeld letters en woorden op een muur vallen ook onder drukpers.

HR (APV Tilburg)

Het woordje 'wet', zoals deze is opgenomen in art. 7 GW, betekent wet in formele zin. In de GW staat dus 'bij de wet', feitelijk betekent dit dat gemeenteraden niet veel invloed kunnen hebben op de vrijheid van meningsuiting. De vraag is dan wat voor invloed de decentrale overheden dan nog kunnen uitoefenen. De oplossing hiervoor heeft de Hoge Raad geboden in het arrest APV Tilburg. De vraag in dit arrest was of gemeenteraden in hun APV's beperkingen konden stellen aan het verspreiden van drukwerk. De Hoge Raad heeft in dit arrest aangegeven dat men onderscheid moet maken tussen het openbaringsrecht en het verspreidingsrecht. Het verspreidingsrecht is een connex recht; het is niet expliciet beschreven in art. 7 GW, maar het zit er als ongeschreven aan vast doordat het is erkend in de rechtspraak. De beperkingssystematiek

van het verspreidingsrecht (connex recht) verschilt dan van die van het openbaringsrecht (hoofdrecht). Het is toegestaan dat het verspreidingsrecht beperkt/gereguleerd wordt door de decentrale overheden onder bepaalde voorwaarden. De eerste voorwaarde is dat het niet op grond van inhoud beperkt mag worden. De tweede voorwaarde houdt in dat een beperking door een decentrale overheid nooit zo ver mag gaan dat een zelfstandig middel van verspreiding onmogelijk wordt.

Beperkingsystematiek EVRM en IVBPR

De 'democratische samenleving' in de beperkingsystematiek van het EVRM en het IVBPR wordt streng uitgelegd.

Art. 9 GW: vrijheid van vergadering en betoging

Art. 9 lid 2 (vrijheid van vergadering en betoging) formuleert wie er bevoegd is om het grondrecht te beperken (de wetgever in formele zin), ook wordt hier geformuleerd welke doelen er beperkt mogen worden (doelcriteria). Voor 'betoging' zijn minstens twee mensen nodig, het gaat er om dat er een bepaalde gezamenlijke boodschap wordt gegeven aan anderen. In art. 9 lid 2 is een delegatiemogelijkheid opgenomen ('de wet kan regels stellen'). Het gaat hier om de WOM (deze wet is specifiek geschreven ('met de bedoeling) om de vrijheid van vergadering en betoging te beperken).

Als het gaat om andere dan openbare plaatsen is het niet mogelijk om voorafgaande kennis te eisen (art. 8 WOM). Hostel audience houdt in dat er risico is op vijandig publiek. Als er een betoging wordt aangekondigd en het is voorafgaand al bekend is dat er ook vijandig publiek aanwezig zal zijn, is het niet toegestaan om per direct de demonstratie te verbieden ex art. 5 WOM. Het gaat hier namelijk om een kwestie van positieve verplichtingen (onder andere politiebescherming inzetten).

HC 7B, 10-01-2018: Horizontale werking en bescherming van de persoonlijke levenssfeer

Horizontale werking van grondrechten

Als de overheid in privaatrechtelijke gedaante optreedt, dan is nog steeds sprake van een verticale werking en gelden de grondrechten onverkort. Dezelfde manier als wanneer je met de echte overheid hebt te maken. Het uitgangspunt was een lange tijd dat er geen sprake was van horizontale werking van grondrechten. In 1983 werd door de grondwetgever gezegd dat in horizontale kwesties de grondrechten in beperkte gevallen en onder beperkte omstandigheden een rol zouden kunnen spelen (dus niet dezelfde rol als in verticale relaties).

Horizontale werking

Er zijn twee vormen van horizontale werking, namelijk directe en indirecte horizontale werking. Directe horizontale werking komt erg weinig voor. Bij directe horizontale werking zal de wederpartij moeten aantonen dat de beperking van het grondrecht gerechtvaardigd is, voor een burger is het erg moeilijk om dit aan te tonen.

Bij indirecte horizontale werking speelt een grondrecht een rol via een open norm die al geldt in de betreffende horizontale verhouding. Dit zorgt voor een speelruimte voor de rechter, het gaat hier feitelijk om een belangenafweging. Indirect werkt het door, doordat de vage normen uit het privaatrecht worden geïnterpreteerd. Een voorbeeld hiervan is: X wordt ontslagen. De vraag is of de werkgever 'om dringende redenen' heeft ontslagen. Als naar boven komt dat X is ontslagen is op grond van zijn of haar huidskleur, neemt de rechter in zijn beoordeling mee dat er een grondrecht in het geding is.

Horizontale werking (directe en indirecte onderscheid)

De Algemene wet gelijke behandeling werkt art. 1 GW (gelijke behandeling) uit voor de situaties waarin er sprake is van horizontale verhoudingen. Directe onderscheid binnen de Awgb is bijvoorbeeld X niet aannemen voor werk omdat X homoseksueel is. Indirecte onderscheid doet zich voor wanneer bijvoorbeeld een bedrijf alleen mensen wil aannemen die langer zijn dan 1.90. In een dergelijk geval is het feitelijk zo dat er vrijwel altijd mannen aangenomen zullen worden omdat vrouwen doorgaans een kortere lengte hebben.

Botsing van grondrechten

Voorbeeld: er werd vaak geschreven over de prinses van Monaco (Caroline) in de Duitse roddelpers. Caroline stapte op een gegeven moment naar de rechter in Duitsland. Caroline beriep zich op art. 8 EVRM (persoonlijke levenssfeer), de roddelpers beriep zich op art. 10 EVRM (vrijheid van meningsuiting). In casu botste het; de vraag is dan welk grondrecht voor gaat. In dergelijke gevallen geeft de rechter geen voorrang

aan een bepaalde grondrecht; er moet van geval tot geval beoordeeld worden welk grondrecht het zwaarst weegt. Het is hierbij niet relevant wie er begint met procederen (geen sprake van een rangorde tussen grondrechten).

Bescherming van de persoonlijke levenssfeer

Art. 11, 12 en 13 GW kunnen gezien worden als een uitwerking van het begrip 'persoonlijke levenssfeer' zoals deze is opgenomen in art. 10 GW. Als de bescherming van de persoonlijke levenssfeer niet valt onder de Nederlandse GW bepalingen (als het niet daaronder wordt beschermd), kan het nog beschermd worden onder art. 8 EVRM. Art. 8 EVRM beschermt ook family life (deelverplichtingen).

Drugspand Venlo (AbRvS 28-8-1995)

In dit arrest was er sprake van drugshandel vanuit een woning, gemeente Venlo besloot om in de APV op te nemen dat woningen gesloten zouden worden als er sprake zou zijn van drugshandel. De woning werd vervolgens gesloten. De eigenaar wendde zich tot de rechter en beriep zich op schending van persoonlijke levenssfeer ex art. 10 lid 1 (het toegang hebben tot de woning.) De vraag was of de beperking op juiste gronden had plaatsgevonden. Een APV is geen specifieke beperking die tot doel heeft het grondrecht te beperken (denk aan de leer van bijzondere beperkingen). De gemeente beriep zich op het feit dat de woning niet meer als woning gezien kon worden omdat het fungeerde als een drugspand. Dit argument werd wederom verworpen omdat er wel sprake was een persoon die in het huis woonde. In dit geval was sprake van schending van de persoonlijke levenssfeer ex art. 10 lid 1 GW. Het voorgaande is opgelost door een specifieke wet op te nemen die beoogd dit soort kwesties tegen te gaan.

Edamse bijstandsmoeder (HR 9-1-1987)

HR oordeelt dat hier wel sprake is van schending van de persoonlijke levenssfeer. De Hoge Raad zegt dat de persoonlijke levenssfeer niet beperkt is tot hetgeen zich in een woning afspeelt (het recht is niet ruimtelijk af te bakenen).

Brief-, telefoon- en telegraafgeheim, art. 13 GW

De terminologie is niet afhankelijk van brief- telefoon en telegraaf. Bij briefgeheim gaat het voornamelijk om de vertrouwelijkheid van de correspondentie. Als het onder briefgeheim valt ex art. 13 lid 1, moet de zaak behandeld worden door een rechter. Deze verplichting bestaat niet indien de kwestie valt onder de reikwijdte van telefoon- en telegraafgeheim ex art. 13 lid 2.

De post is tegenwoordig geprivatiseerd (Post NL), in feite komt dit er op neer dat je het briefgeheim niet kan invoeren jegens Post NL (geen horizontale werking). De oplossing hiervoor is dat er een specifieke wet is waarin is opgenomen hoe Post NL moet omgaan met vertrouwelijke gegevens.

Mensen kunnen zich dus niet direct beroepen op een grondrecht (GW), maar het is wel mogelijk dat ze dezelfde bescherming krijgen doordat dezelfde waarborgen nu zijn opgenomen in een specifieke wet.

Horizontale werking binnen het EVRM

Horizontale werking van EVRM bepalingen is mogelijk. Elke burger heeft een individueel klachtrecht onder het EVRM, in dat geval klaagt een burger over een Staat. In dat geval is de wederpartij van de burger dus altijd de Staat (een burger voert dan bijvoorbeeld aan dat Nederland zijn of haar EVRM grondrechten heeft geschonden). In beginsel is er dus geen horizontale werking mogelijk, de burger klaagt in beginsel de overheid aan. Horizontale werking kan wel een rol spelen doordat de staten positieve verplichtingen hebben. Soms gaat een positieve verplichting zo ver dat de nationale overheid moet garanderen dat het grondrecht ook in een horizontale verhouding werkt. Als ik het recht heb dat ik niet door geweld misbruikt mag worden door een derde (horizontale verhouding), zorgt de positieve verplichting er dan voor dat de staat er voor moet zorgen dat het niet gebeurt (via de verticale verhouding). Een horizontale verhouding is dus in beginsel niet mogelijk. Een burger kan in beginsel dus niet een andere burger of een private partij aanspreken op grond van een inbreuk op een grondrecht van het EVRM. Het is wel mogelijk dat, door een klacht van een burger jegens een Staat, de nationale rechters de positieve verplichting hebben om het EVRM op de juiste manier toe te passen.